

Θεία ουσία και ενέργεια κατά την παλαμική διδασκαλία

[Ορθοδοξία](#) / [Πατερική Θεολογία](#)

[Alexander Milenkovits](#), Θεολόγος

Ο Καλαβρός μεταβαίνοντας στην πρωτεύουσα επτά μήνες πριν από τη μετάβαση εκεί του Παλαμά, το 1340 κατήγγειλε εκ νέου τους μοναχούς και τον Παλαμά προσωπικά ενώπιον της συνόδου. Ο Πατριάρχης Καλέκας προχώρησε σε συζητήσεις προς εξέταση των γραπτών του Παλαμά, η οποία έπεισε ότι αυτός είχε δίκιο, για αυτό και ενώπιον μαρτύρων τον επαίνεσε, αλλά δεν ήθελε η αντίθεση να λάβει διαστάσεις δογματικής έριδας κατά τον μεταξύ χρόνο ο Παλαμάς προβλέποντας την τροπή των πραγμάτων, μετέβη στο Άγιον Όρος όπου ετοίμασε τον Αγιορείτικο Τόμο και ήταν τώρα διατεθειμένος να φθάσει με τέτοιο όπλο μέχρι την Κωνσταντινούπολη.

Στη Θεσσαλονίκη οι δύο άντρες συναντήθηκαν ενώπιον του «Μεγάλου Διοικητού» και κατά την συνάντηση αυτή ο Βαρλαάμ υποσχέθηκε να διασκευάσει τα έργα του, απαλείφοντας τις κατηγορίες εναντίων των μοναχών. Παρ' όλα αυτά ο Βαρλαάμ

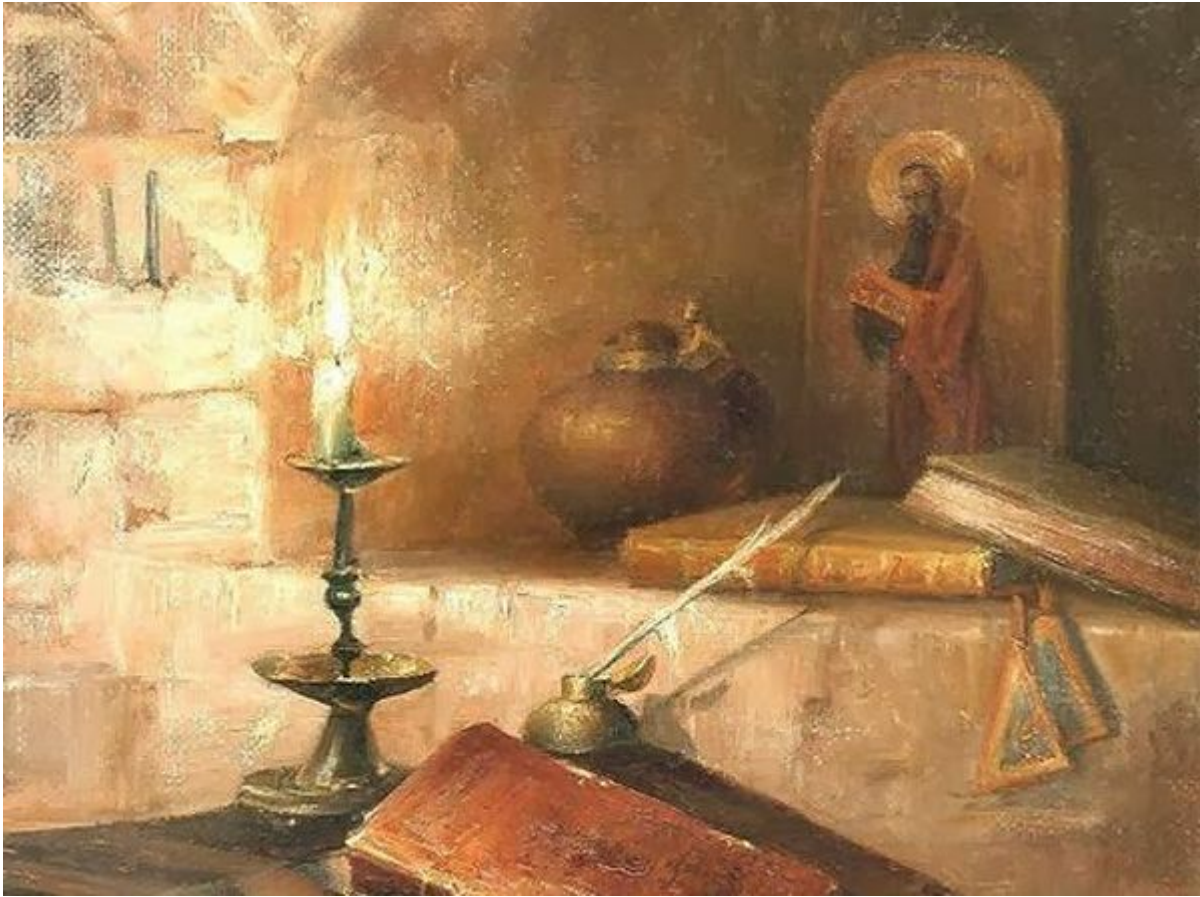
άλλαξε διαρκώς τακτική, εξέδωσε το έργο του Κατά Μασσαλιανών, στο οποίο επιτίθεται πλέον εναντίον του Παλαμά. Μασσαλιανοί ως γνωστόν, λέγονταν κατά την εποχή αυτή η Βογόμιλοι, λόγω ταυτότητας των αντιλήψεών τους περί προσευχής και περί εξωτερικών μέσων λατρείας.

Η παρούσα κατηγορία όμως προσάπτεται για θεολογική πλάνη, δηλαδή για ισχυρισμό ότι βλέπουν τον Θεό, σύμφωνη προς την πεποίθηση των Βογομίλων. Η βαρύτερη κατηγορία ήταν δυνατόν να απαλειφθεί μόνον με ισχυρό θεολογικό επιχείρημα, το οποίο και πρόβαλε ο Παλαμάς λέγοντας ότι βλέπουν βέβαια κάτι από τον Θεό οι ησυχαστές, αυτό όμως δεν είναι η ουσία, αλλά είναι η ενέργεια του Θεού. Το επιχείρημα αυτό αναπτύσσεται περαιτέρω στο τρίτο έργο του Παλαμά υπέρ των ησυχαστών, το οποίο αποτελεί βέβαια τμήμα του όλου Υπέρ ησυχάζοντων έργου του, αλλά έχει διαφορετικό περιεχόμενο και διαφορετική διάταξη όπως και διαφορετικό τίτλο. Το έργο γράφτηκε χρονολογικά στις αρχές του 1341.

Στο πρώτο βιβλίο της παρούσας τριάδος ο Παλαμάς μιλάει για μέθεξη της θεότητας. Σύμφωνα με τα χωρία του Μαξίμου η χάρη της υιοθεσίας, η θεοποιός δωρεά του Πνεύματος είναι φως. Εάν ο Βαρλαάμ θεωρεί τον εαυτό του ξένο προς το φως αυτό, αποξενώνεται από την θεία χάρη και αναγκάζεται να κηρύξει αυτήν «φυσική έξη, τελειωτική της λογικής φύσεως» [79]. Έτσι για τον Παλαμά

«ενέργεια φύσεως η βούλησις», όπως αναφέρει αποστασιοποιούμενος από κάθε γνωστή συστηματική και αρχαιοελληνική Αριστοτελική κατανόηση της θέλησης, καθιστώντας την όχι μόνο εσωτερικά συστατική του όντως, αλλά κυρίως ένα εξωτερικό σημείο «ενότητας-εν-τη-εκφράσει» όχι μόνο της κτιστής αλλά και της άκτιστης φύσης [80]. Το Μασσαλιανικό κατά βάσει, προϋποθέτει ασφαλώς ότι οι άνθρωποι και οι ίδιοι οι Έλληνες σοφοί, δεν ήταν στην αρχή λογική και ότι η ηλικία με την ωρίμανση επιφέρει θέωση. Η γνώση όμως, η ευφυΐα και η κράση καθιστούν τους ανθρώπους λογικούς αλλά όχι και Θεούς [81].

Εξάλλου συνεχίζοντας την προσπάθεια φυσικής ερμηνείας των θρησκευτικών φαινομένων, κήρυττε κτιστό το φως του Θαβώρ, ορατό μέσω του αέρα και δυνάμενο να λέγεται «θεότητα» μόνο σαν «σύμβολο θεότητας» [82]. Ο Παλαμάς αναγκάζεται να αποκρούσει αυτό αναλύοντας την έννοια του συμβόλου. Υπάρχουν δύο ειδών σύμβολα, φυσικά και μη φυσικά. Το φυσικό χρησιμοποιείται συμβατικά ως σύμβολο [83]. Όσον αφορά τον Ιουστίνο ειδικότερα, ο Παλαμάς σημειώνει πως αυτός αποδίδει την αδυναμία καθίδρυσης μιας διάκρισης μεταξύ ουσίας και θέλησης στον Θεό, και ότι ο Θεός «ώς υπέρ την φύσιν εστίν ών, ούτο και το είναι αυτόν και το έχειν βουλήν, υπέρ την σύνθεσιν» [84]. Βέβαια ο Καλαβρός εννοούσε το σύμβολο με την τελευταία σημασία το μη φυσικό, ενώ ο Παλαμάς το εκλαμβάνει σαν πραγματική ιδιότητα ή ποιότητα του αντικειμένου. Προς δήλωση αυτού χρησιμοποιούσε τον χριστολογικό όρο του Λεοντίου «εντιπόστατον», που

σημαίνει αυτό που υπάρχει όχι καθαυτό, αλλά σε άλλη υπόσταση ή σε άλλο πράγμα [85]. Και δεν είναι αυτό η ουσία του πράγματος καθαυτό, αλλά είναι ουσιώδες μέρος αυτού ή ουσιώδης δύναμη. Σύμφωνα με τον Παλαμά η Θεότητα δεν εκφράζεται σε όλη την πληρότητά της στην κοινωνία της με την κτίση, παρά το ότι είναι η ίδια η θεότητα στην ολότητά της που έρχεται σε κοινωνία με τα όντα, η με άλλες λέξεις, πως ο Θεός είναι πάντα περισσότερος από τις ουσιώδεις εκφράσεις Του [86].

Τέτοιες δυνάμεις είναι ουσιώδεις, αλλά δεν αποτελούν αυτήν την ίδια την ουσία του Θεού, η οποία είναι υπερουσία [87]. Από την ουσία του Θεού απορρέουν η ενέργειες του Θεού, όπως το φώς, η θέωση και άλλα τα οποία είναι δυνατόν να προσεγγίσει και κατακτήσει ο άνθρωπος. Αυτόν μετέχει και αυτά γνωρίζει και όχι την απροσπέλαστη ουσία του Θεού [88]. Για να φθάσει κανείς σε αυτό δε χρειάζεται πολυπραγμοσύνη και περιέργεια αλλά πείρα. Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς άρχεται με την διάκριση μεταξύ «χάριτος» και «ουσίας». Η θεία και θεοποιός έλλαμψη και χάρις δεν είναι ουσία, αλλά είναι η ενέργεια του Θεού [89].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

79. Υπέρ των ιερώς ησυχάζόντων, 3, 1, 26, σ. 517. Και, 3, 1, 30, σ. 523.
80. Π. Ν. Λουδοβίκος, «Ο Μόχθος της Μετοχής» Θεσσαλονίκη 2010, σ. 23.
81. Υπέρ των ιερώς ησυχάζόντων, 3, 1, 11, σ. 495.
82. Υπέρ των ιερώς ησυχάζόντων, 3, 1, 11, σ. 495.
83. Υπέρ των ιερώς ησυχάζόντων, 3, 1, 14, σ. 499-501.
84. Π. Ν. Λουδοβίκος, «Ο Μόχθος της Μετοχής» Θεσσαλονίκη 2010, σ. 23.
85. Υπέρ των ιερώς ησυχάζόντων, 3, 1, 17, σ. 505.
86. Π. Ν. Λουδοβίκος, «Ο Μόχθος της Μετοχής» Θεσσαλονίκη 2010, σ. 26.
87. Υπέρ των ιερώς ησυχάζόντων, 3, 1, 23, σ. 513.
88. Υπέρ των ιερώς ησυχάζόντων, 3, 1, 21, σ. 509-511, 3, 1, 31, σ. 525. και, 3, 1, 34, σ.531.
89. Πρωτοπρεσβυτέρου Γ. Φλορόβσκι, «Γρηγόριος Παλαμάς και η πατερική παράδοσις», 90. Πανηγυρικός Τόμος, Εορτασμού της εξακοσιοστής επετείου του θανάτου του Αγίου 91. Γρηγορίου του Παλαμά Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1960, σ. 251.

<http://bit.ly/2LsTjdA>